

Γλώσσα και MME - 4

Πόση επιρροή έχουν τα MME;

Του Σπύρου Α. Μοσχονά*

Πολλοί πιστεύουν ότι τα MME έχουν τη δύναμη να επηρεάζουν τη γλώσσα που μιλιέται στην περιοχή της εμβέλειάς τους· ότι διαμορφώνουν πρότυπα και συνήθειες· ότι ευθύνονται για την «κακοποίηση» της γλώσσας και τη διάδοση του «λάθους».

Παραδόξως, οι ειδικοί επί του θέματος, οι γλωσσολόγοι, είναι οι μόνοι που δεν ανησυχούν. Είναι και οι μόνοι που αμφιβάλουν για τη δύναμη των MME να επηρεάζουν ευρύτερα τη γλωσσική συμπεριφορά ακροατών και τηλεθεατών. Στο μνημειώδες έργο του Principles of Linguistic Change (τ. 2, 2001, σ. 228), ο William Labov, ο πατέρας της κοινωνιογλωσσολογίας, διαπιστώνει: «Όλα τα τεκμήρια οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η γλώσσα δεν επηρεάζεται συστηματικά από τα MME· επηρεάζεται κυρίως κατά τη συναναστροφή με τους ομοίους μας». Η ιδέα είναι απλή: η γλωσσική αλλαγή είναι προϊόν αλληλεπίδρασης· δεν αλλάζει η γλώσσα όταν καθλωνόμαστε ώρες μπροστά στο γυαλί. Έτσι, επισημαίνει ο αμερικανός γλωσσολόγος, οι τοπικές διάλεκτοι ή κοινωνιόλεκτοι (π.χ. των Αφροαμερικανών, των κατοίκων της Φιλαδέλφειας κ.ά.) εξακολουθούν να αποκλίνουν από την «πρότυπη» (standard) γλώσσα της ραδιοτηλεόρασης, παρά την αυξανόμενη έκθεση των «διαλεκτόφωνων» στα εθνικά MME. Η γλώσσα αλλάζει, αλλά όχι προς την κατεύθυνση που θα ήθελαν τα μίντια. «Τα MME μπορεί να διαδίδουν κάποιες λέξεις και φράσεις, αλλά δεν τις επινοούν», προσθέτει ο γλωσσολόγος J. K. Chambers, σ' ένα εκλαϊκευτικό κείμενό του (<http://www.pbs.org/speak/ahead/mediapower/media/>). Ούτε έχουν τη δύναμη να επηρεάσουν «τις εσχατιές της γλώσσας» – τη φωνολογία και τη σύνταξη· «αυτά ούτε που τ' αγγίζουν». Και κυρίως, δεν μπορούν τα MME να ηγηθούν στη διάδοση μιας γλωσσικής αλλαγής· τα MME πάντα ακολουθούν, και με καθυστέρηση.

Υπάρχουν ωστόσο νεότερες έρευνες –του Anthony Naro και της Maria Scherre για τα πορτογαλικά της Βραζιλίας, της Ana Maria Calvalho για τα πορτογαλικά της Ουρουγουάης, του Rudolph Muhr για τα γερμανικά της Αυστρίας, της Jane Stuart-Smith για τα αγγλικά της Γλασκώβης («Glaswegian»)– που δείχνουν μακροπρόθεσμη επίδραση των MME και μάλιστα «προς τα πάνω», προς κάποια πρότυπη γλώσσα, γλώσσα κύρους, μητροπολιτική, με ισχυρή γραφόλεκτο, μεγάλη γραμματειακή παράδοση, αλλά και ισχυρά μίντια (κατά περίπτωση: τα πορτογαλικά της Πορτογαλίας, τα γερμανικά της Γερμανίας, τα «αγγλικά του BBC»). Οι έρευνες ενός δικού μας γλωσσολόγου, του Γιάννη Ανδρουτσόπουλου, σ' ένα αλληλοδραστικό μέσο, το Ίντερνετ, έδειξαν, αντιθέτως, ότι τα γερμανικά Τούρκων κ.ά. μεταναστών στη Γερμανία επηρεάζονται «προς τα κάτω», αποκλίνουν δηλαδή από την πρότυπη, καθιερωμένη γλώσσα. Η επίδραση ενός μέσου στη γλώσσα εξαρτάται λοιπόν από το αν και κατά πόσο αυτό επιτρέπει την αλληλεπίδραση που είναι η αναγκαία συνθήκη της γλωσσικής αλλαγής. Όσο περισσότερο αλληλοδραστικό είναι ένα μέσο τόσο περισσότερο θα επηρεάζει τη γλώσσα «προς τα κάτω», προς άτυπες, ανεπίσημες μορφές λόγου (chat, e-mail, sms κλπ.). Αντιθέτως, τα στατικά μέσα, ο Τύπος και η ραδιοτηλεόραση, θα ασκούν πάντοτε κάποια πίεση «προς τα πάνω» – προς την πρότυπη γλώσσα.

Εννοείται ότι για την επίδραση των ΜΜΕ στην ελληνική γλώσσα δεν υπάρχουν έρευνες – μόνον απόψεις. Αγνοούμε τι συμβαίνει με τους διαλεκτόφωνους, τους ομογενείς, τους μετανάστες. Έχουμε μόνο «ευρείες» καταγραφές γλωσσικών αλλαγών. Η πρόσφατη συναγωγή νεολογισμών του Θανάση Νάκα και της Ζωής Γαβριηλίδου («Δημοσιογραφία και Νεολογία», 2005) δεν βοηθάει να λύσουμε το πρόβλημα της κότας και του αυγού. Οι συγγραφείς δείχνουν ότι πράγματι τα «παραθετικά σύνθετα» (π.χ. «νόμος-πλαισιο») άρχισαν να διαδίδονται από τις αρχές του περασμένου αιώνα, υπό την επίδραση της γαλλικής πρώτα και ύστερα της αγγλικής. Αλλά η χρήση τους στον Τύπο και στη ραδιοτηλεόραση είναι μάλλον η καθυστερημένη αντανάκλαση μιας αλλαγής που είχε ήδη συντελεστεί αλλού.

Μπορεί να είναι ιδεοληπτική η εμμονή τους στα «σωστά ελληνικά»: μπορεί να είναι συντηρητικά τ' αντανάκλαστικά τους: αλλά όσοι προσβλέπουν σε μία κοινή, πρότυπη γλώσσα για όλες τις ανάγκες του δημόσιου βίου δεν έχουν άδικο να υπολογίζουν σε κάποια επίδραση των μίντια «προς τα πάνω». Δεν είναι παράλογοι. Παραμένουν όμως προσηλωμένοι σ' έναν παρωχημένο, στατικό τρόπο εκφοράς του δημόσιου λόγου, τον οποίο οι ασώματες φωνές του ραδιοφώνου και οι ομιλούσες κεφαλές της τηλεόρασης έχουν από καιρό εγκαταλείψει. Δείτε τα δελτία των οχτώ.

* Ο Σπ. Μοσχονάς διδάσκει γλωσσολογία στο Τμήμα ΕΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_20/04/2008_266902